

CREAREA PRECEDENTULUI JUDICIAR ÎN DOMENIUL NON-DISCRIMINĂRII DE CĂTRE CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

Teodor CÂRNAȚ,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

SUMMARY

Non-discrimination within the Council of Europe represents one of its targets. The European Court of Human Rights shows each year a different content for the non-discrimination provisions, by its jurisprudence. It also should be mentioned that not all the differences in treatment represent a discrimination against the Article 14 of the European Convention of Human Rights. The individuals and the groups of individuals are discriminated against the aims of this provision, so if the invocation of this article is just, then it was established that the situation of the alleged victim may be considered similar to those individuals who were better treated.

Consiliul Europei consideră că *discriminarea* constituie o ofensă împotriva demnității umane. Ca un venin, aceasta distruge țesuturile societății noastre. Foarte des, victimele discriminării aparțin grupurilor celor mai vulnerabile din societate: imigranții, membrii minorităților etnice și naționale, vârstnicii sau persoanele cu dizabilități. Egalitatea și non-discriminarea sunt indivizibile. Totodată, fiecare formă de discriminare își are trăsăturile sale distinctive și necesită o atenție specială, eforturile pentru a le combate trebuie să fie căutate în același principiu fundamental.¹

Noțiunile *drepturile omului* și *non-discriminarea* se află chiar în inima protecției drepturilor omului; totuși, cincizeci de ani au trebuit să treacă pentru a introduce interzicerea generală a discriminării în Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Protocolul nr. 12 conține o umbrelă de garanție ce se aplică în lege și în toate sferile de activitate publică. Interzicerea generală a discriminării prevede un cadru flexibil, care lasă o fereastră pentru judecătoriile naționale și pentru Curtea de la Strasbourg să aplice principiul fundamental al non-discriminării în contexte specifice.²

Protecția juridică împotriva discriminării prevăzută de Protocolul nr. 12 este completată cu activitățile Comisiei Europene împotriva Rasismului și Intoleranței (CERI), care joacă un rol esențial în combaterea rasismului și intoleranței în Europa, prin ghidurile sale pentru legislația națională.

Trăim într-o perioadă în care prejudecata este frecvent acceptată ca un fapt al vieții. Astfel,

prejudecata poate influența politicile celor mai serioase provocări pentru societatea de azi – de la lupta împotriva terorismului la administrarea migrației și altele. Limbajul rasist, antisemit și xenofob se strecoară în discursurile politice și argumentul opiniei publice prea des devine un pretext pentru măsurile, deciziile și politicile propuse, care merg împotriva principiilor și valorilor noastre, dăunătoare sau ineficiente și destul de incorecte.³

Conform Convenției Europene a Drepturilor Omului (în continuare – CEDO), interzicerea discriminării este prevăzută în termeni largi. Astfel, articolul 14 prevede: „*Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație*”. Termenul „altă situație” din această prevedere indică la faptul că, conform Convenției, categoriile de discriminare interzise și criteriile de discriminare nu sunt exhaustive. În mod consecutiv, sfera problemelor acoperite de art. 14 este destul de mare. Totuși, Curtea a interpretat termenul „altă situație” ca încorporând și criterii ca orientare sexuală, statut civil, ilegitimare, statut de militar, statut profesional, închisoare, dizabilitate, vârstă, domiciliu, zonă geografică, HIV seropozitiv, statut financiar sau proprietate, religie, naționalitate, limbă, origine etnică etc.

Contrar art. 26 din Pactul Internațional cu privire la drepturile politice și civile, interzicerea discriminării

conform art. 14 este limitată la drepturile prevăzute de Convenție și Protocoalele sale. Astfel, art. 14 poate fi invocat numai în combinație cu unul din drepturile Convenției.

În ceea ce privește scopul aplicării art. 14 din Convenție, acesta apare din analiza făcută cu privire la drepturile prevăzute de Convenție. Sunt două chestiuni relevante privind relația dintre principiul non-discriminării și drepturile și libertățile protejate prin dispozițiile Secțiunii I din Convenție cuprinzând prevederi materiale. Pe de o parte, apare întrebarea dacă art. 14 își are propria semnificație, independent de drepturile și libertățile protejate de Convenție; pe de altă parte, dacă în relația cu acele drepturi și libertăți art. 14 oferă o protecție autonomă sau numai accesorie. Răspunzând la aceste întrebări, Curtea Europeană a statuat, *inter alia*: „Garanția prevăzută de art. 14 nu își are existență independentă în sensul că acesta se referă la drepturile și libertățile din Convenție... O măsură, care prin sine este conformă cerințelor articolului 14, poate totuși să violeze acest articol, când, fiind citită în conexiune cu el, s-ar dovedi a fi de natură discriminatorie”.

În ceea ce privește cea de-a doua întrebare susmenționată, recenta jurisprudență pare să evidențieze faptul că caracterul dependent al art. 14 devine evident doar când se aplică pentru o încălcare în *prima facie* a unuia din drepturile și libertățile invocate. De exemplu, în cauza *Isop contra Austriei* (cererea nr. 808-60) art. 14 nu a fost aplicat, odată ce dreptul la un proces echitabil prevăzut de art. 6 nu a fost violat. Totuși, în cauza *X contra Germaniei*⁴, un caz care a implicat o așa-zisă discriminare împotriva homosexualilor masculini, Comisia a examinat cauza conform art. 14 invocând argumentul că „este suficient ca un subiect-problemă să fie conform cu scopul prevăzut de acest articol”.

Nu putem susține că efectele art. 14 sunt de natură pasivă doar din considerentul că el joacă un rol important autonom prin completarea prevederilor normative din Convenție. Articolul 14 protejează indivizii și grupurile de indivizi, plasați în situații similare, împotriva discriminării în exercitarea drepturilor și libertăților stipulate în alte prevederi. De aceea, nu este surprinzător faptul că art. 14 este în mod frecvent invocat de către reclamanți și Curtea foarte des lucrează cu alegațiile conform acestei clauze.

Precum a statuat Curtea în jurisprudența sa, cererea invocând art. 14 nu presupune o violare a unui alt drept sau libertăți din Convenție: o violare a clauzei de non-discriminare poate fi găsită, chiar dacă, considerată independentă de acea clauză, prevederea cu care este combinată nu este violată.

Aceste formulări ale Curții pot fi găsite în mod repetat în jurisprudența sa, de exemplu, în cauzele: *Abdulaziz, Cabales și Balkandali contra Regatului Unit*⁵, *Inze contra Austriei*⁶, *Karlheinz Schmidt contra Germaniei*⁷, *Van Raalte contra Olandei*⁸, *Petrovic contra Austriei*⁹, *Haas contra Olandei*¹⁰. Prin urmare, dreptul la beneficiile siguranței sociale, este considerat o parte a dreptului la proprietate, așa cum a fost stabilit în cauza *Gaygusuz contra Austriei*¹¹, *Koua Poirrez contra Franței*¹². Un alt exemplu poate servi cauza *Thlimmenos contra Greciei*¹³, unde art. 14 a fost cu succes invocat în combinație cu art. 9 de către un Martor al lui Iehova, acesta fiind acuzat de săvârșirea unei crime pentru faptul că a refuzat să poarte uniformă militară din cauza unor convingeri religioase. Ulterior, lui i-a fost refuzată posibilitatea de a se angaja în calitate de contabil titular pe motiv că fusese acuzat de crimă. Astfel, Curtea a considerat că, deși Statul putea să aibă un interes legitim în excluderea unor infractori din anumite profesii, convingerea de a refuza, din motive religioase sau filosofice, portul uniformei militare nu poate fi considerată o dezonoare sau rușine morală care să ducă la excluderea unei persoane dintr-o anumită profesie. Rezultă că nu a existat nici o justificare obiectivă sau rezonabilă de a aplica față de reclamant un tratament diferit în raport cu alți acuzați de săvârșirea unor crime.

Chiar dacă art. 14 are un scop limitat de aplicare, acesta este în parte compensat, *inter alia*, de către o interpretare largă a prevederilor materiale (de exemplu, interpretarea Curții referitoare la noțiunea de *viață privată și de familie* conform art. 8 din Convenție), care extinde cerința de non-discriminare în diverse situații. Astfel, în cauza *Hoffmann contra Austriei*¹⁴ (1993), reclamanta era o femeie, care devenise martoul lui Iehova, dar care fusese anterior catolică. Ulterior, când ea divorțase cu soțul său, tribunalele austriece au acordat soțului dreptul la îngrijirea copiilor. Curtea a constatat încălcarea dreptului reclamantei la viața de familie, consacrat în art. 8 combinat cu art. 14.

Trebuie de observat că nu orice diferență de tratament este prinsă de interzicerea art. 14. Indivizii sau grupurile de indivizi sunt discriminați contrar scopurilor acestei prevederi în următoarele situații: invocarea unei violări a acestui articol este corectă atunci când a fost stabilit că situația presupusei victime poate fi considerată similară acelor persoane care au fost mai bine tratate. În cauza *Van der Musselle contra Belgiei*¹⁵, un avocat stagiar a susținut că a fost mai puțin favorabil tratat decât începătorii din alte profesii, deoarece, contrar acestora, el a fost obligat să lucreze gratis prin prestarea unei reprezentări

juridice neplătite, invocând astfel art. 4 (muncă forțată) combinat cu art. 14. Curtea a respins pretinsa încălcare de discriminare motivând că existau diferențe fundamentale între profesiile în cauză; astfel, Statul este îndreptățit să ceară o asemenea muncă din partea avocaților, deoarece nu numai avocații se află într-o situație diferită de cea a altor specialiști neconstrânși, dar și obligații (dentiști, medici, judecători și alții). Iar în cauza *Lindsay contra Regatului Unit* (1986) Curtea a stabilit că cuplurile căsătorite nu sunt pe poziție analoagă cu cuplurile necăsătorite. Aceasta înseamnă că invocarea violării acestei prevederi la prima vedere ar părea justificabilă dacă persoanele pe poziție analoagă sunt tratate diferențiat în baza „statutului” lor. Precum a declarat în cauza *Kjeldsen, Busk Madsen și Pedersen contra Danemarci*¹⁶, art. 14 interzice tratamentul discriminatoriu pe bază de caracteristici personale (statut) prin care persoanele sau grupurile de persoane sunt diferențiabile una de alta.

O altă etapă în acest exercițiu este de a vedea dacă tratamentul diferențiat nu are „o justificare obiectivă și rezonabilă”. Curtea susține că principul de egalitate de tratament este violat dacă distincția nu are o justificare obiectivă și rezonabilă și că existența unei astfel de justificări trebuie să fie corelată cu scopul și efectele măsurii considerate, conform principiilor care în mod normal prevalează într-o societate democratică. Totodată, Curtea a stabilit că o diferență de tratament în exercitarea unui drept din Convenție nu trebuie doar să urmărească un scop legitim: art. 14 este în același mod violat atunci când este clar stabilit că nu există vreo relație rezonabilă de proporționalitate dintre mijloacele angajate și scopul căutat a fi realizat. Astfel, în cauza *Uniunii Naționale a Poliției Belgiene contra Belgiei*¹⁷. Curtea a găsit că ceea ce trebuie să fie stabilit este dacă dezavantajul suferit de reclamant este excesiv în relație cu scopul legitim urmărit. Este de datoria Curții de a vedea dacă diferențele de tratament într-o anumită problemă au un astfel de caracter discriminatoriu.

În lumina celor expuse mai sus, Curtea a evidențiat elementele care trebuie luate în considerație în legătură cu un tratament sau situație de încălcare a principiului non-discriminării. O violare a acestui principiu se ridică atunci când există un tratament diferențiat în cazuri egale, fără a fi vorba de o justificare obiectivă și rezonabilă sau o proporționalitate dintre scopul urmărit și mijloacele angajate. Cu alte cuvinte, aplicabilitatea art. 14 depinde de răspunsurile pozitive la următoarele întrebări: Faptele cad sub incidența limitei uneia sau a mai multor prevederi materiale din Convenție? A

existat oare un tratament diferențiat? Tratamentul diferențiat se referă la persoane sau la grupuri de persoane plasate pe poziții analoage? Dacă va exista o violare a principiului non-discriminării, aceasta se va baza pe următoarea întrebare: Are tratamentul diferențiat o justificare rezonabilă dacă, de exemplu, acesta a urmărit un scop legitim și a existat o relație rezonabilă de proporționalitate dintre acel scop și mijloacele angajate pentru a-l atinge?

Astfel, Curtea a menționat că art. 14 stabilește așa-zisa „discriminare pozitivă”, atunci când o situație de inegalitate a fost acceptată ca un obiectiv legitim al tratamentului diferențiat. A fost stabilit că autoritățile naționale competente se confruntă frecvent cu situații și probleme care cheamă la soluții juridice diferite: atunci când anumite inegalități juridice tind numai să corecteze inegalitățile de fapt.

În cauza *Marckx contra Belgiei*¹⁸, Curtea a statuat că odată ce a fost invocată o prevedere materială din Convenție singură și, totodată, combinată cu art. 14, fiind stabilită o violare separată în baza prevederii materiale, atunci nu este necesar ca Curtea să considere cazul și în baza art. 14. Cu alte cuvinte, art. 14 nu va putea fi considerat ca aplicabil și, astfel, inutil invocat. Iar în cauza *De Meester contra Belgiei* Curtea a făcut clar să se vadă că tratamentul diferențiat în domeniul care cade în afara scopului Convenției nu poate încălca art. 14. Astfel, Curtea a statuat că discriminarea pretinsă de către reclamant, care are legătură cu libertatea de a o aplica pentru o poziție în sistemul judiciar, nu poate fi invocată, odată ce Convenția nu protejează o astfel de libertate. În mod normal, art. 14 nu a fost relevant pentru cauza exemplificată mai sus.

O cauză interesantă a Curții este *Chassagnou și Alții contra Franței*¹⁹, prin care a fost restabilit faptul că legislația națională violează direct Convenția. În această cauză, micii proprietari rurali au fost constrânși să se afilieze unei asociații intercomunitare de vânatoare acceptată și să transfere acesteia drepturile lor de vânatoare, pe când marii proprietari au fost scutiți de această obligație. Curtea a statuat că „Loi Verdeille” din 1964 a încălcat art. 1 și art. 11 ale Protocolului nr. 1 la Convenție combinat cu art. 14, odată ce legea națională a permis numai proprietarilor mari de pământuri de a se opune includerii pământului lor în vânatoarea municipală și, deci, de a evita obligația de a se alătura asociației de vânatoare.

O altă cauză importantă este *Thlimmenos contra Greciei*, prin care Curtea a declarat că garanția conform art. 14 nu doar a acoperit egalitatea formală – tratament

egal în cazuri egale, dar și o egalitate materială – tratament inegal în cazuri inegale. Curtea a spus că dreptul de a nu fi discriminat este la fel încălcat atunci când Statele fără o justificare obiectivă și rezonabilă eșuează să trateze diferit persoanele ale căror situații sunt în mod semnificativ diferite.

O cauză recentă care merită a fi menționată este *Nachova și Alții contra Bulgariei*²⁰ (romi împușcați de către poliția militară). Camera a stabilit că prejudecata rasială a fost un factor obișnuit în ceea ce privește utilizarea excesivă a puterii fatale și lipsa unei investigații efective. Însă, Marea Cameră nu a considerat că atitudinile rasiste au jucat un rol în moartea victimelor. Totuși, eșecul ulterior al autorităților naționale de a desfășura o investigație efectivă a permis Marii Camere să concluzioneze că a fost o încălcare a art. 14 combinat cu obligația procedurală de la art. 2 din Convenție.

În cauza *Moldovan și Alții contra României*²¹, în pofida faptului că este incompetentă *ratione temporis* de a examina actuala ardere a caselor aplicanților și uciderea rudelor acestora, Curtea a notat că atacurile au fost îndreptate împotriva reclamanților din cauza originii lor etnice de romi. Totuși, Curtea a găsit o violare a art. 14 combinată cu articolele 6 și 8 din Convenție, susținând că etnicitatea de romi a reclamanților a fost decisivă pentru durata și rezultatele procedurilor domestice materiale. De asemenea, aceasta a luat în considerație și remarcele discriminatorii repetate făcute de autorități pe tot parcursul cazului și refuzul lor de a acoperi daunele nepecuniare pentru distrugerea caselor de locuit ale acestor victime.

Putem afirma că numărul cazurilor invocate conform prevederii art. 14 în mod constat crește, prin care alegațiile de violări împotriva romilor, dar și împotriva homosexualilor, au în special o parte semnificativă.

Note:

¹ Non-discrimination: a human rights. Seminar marking the entry into force of Protocol No. 12 to the European Convention on Human Rights. Strasbourg, 11 October 2005, PROCEEDINGS, Council of Europe Publishing, p. 5.

² *Ibidem*, p. 5.

³ *Ibidem*, p. 7.

⁴ 1976 - 19 Yearbook 276.

⁵ Hotărârea din 28 mai 1985// www.echr.coe.int

⁶ Hotărârea din 28 octombrie 1987// www.echr.coe.int.

⁷ Hotărârea din 18 iulie 1994// www.echr.coe.int

⁸ Hotărârea din 21 februarie 1997// www.echr.coe.int

⁹ Hotărârea din 27 martie 1998// www.echr.coe.int

¹⁰ nr. 36983-97, #41, CEDO 2004// www.echr.coe.int

¹¹ Hotărârea din 16 septembrie 1996// www.echr.coe.int

¹² nr. 40892-98, CEDO 2003-X// www.echr.coe.int

¹³ nr. 34369-97, CEDO 2000-IV// www.echr.coe.int

¹⁴ *Application no. 12875/87*, 23 June 1993, <http://cmiskp.echr.coe.int>

¹⁵ Hotărârea din 23 noiembrie 1983// www.echr.coe.int

¹⁶ Hotărârea din 7 decembrie 1976// www.echr.coe.int

¹⁷ Hotărârea din 27 octombrie 1975// www.echr.coe.int

¹⁸ Hotărârea din 13 iunie 1979// www.echr.coe.int

¹⁹ GC, nr. 25088-94, 28331-95 și 28443-95, CEDO 1999 III// www.echr.coe.int

²⁰ GC, nr. 43577-98 și 43579-98, CEDO-2004// www.echr.coe.int

²¹ nr. 41138-98 și 64320-01, din 12 iulie 2005.